

NECROPOLA MEDIEVALĂ DE LA ENISALA [JUDEȚUL TULCEA]

Raport preliminar asupra campaniei din anul 1978

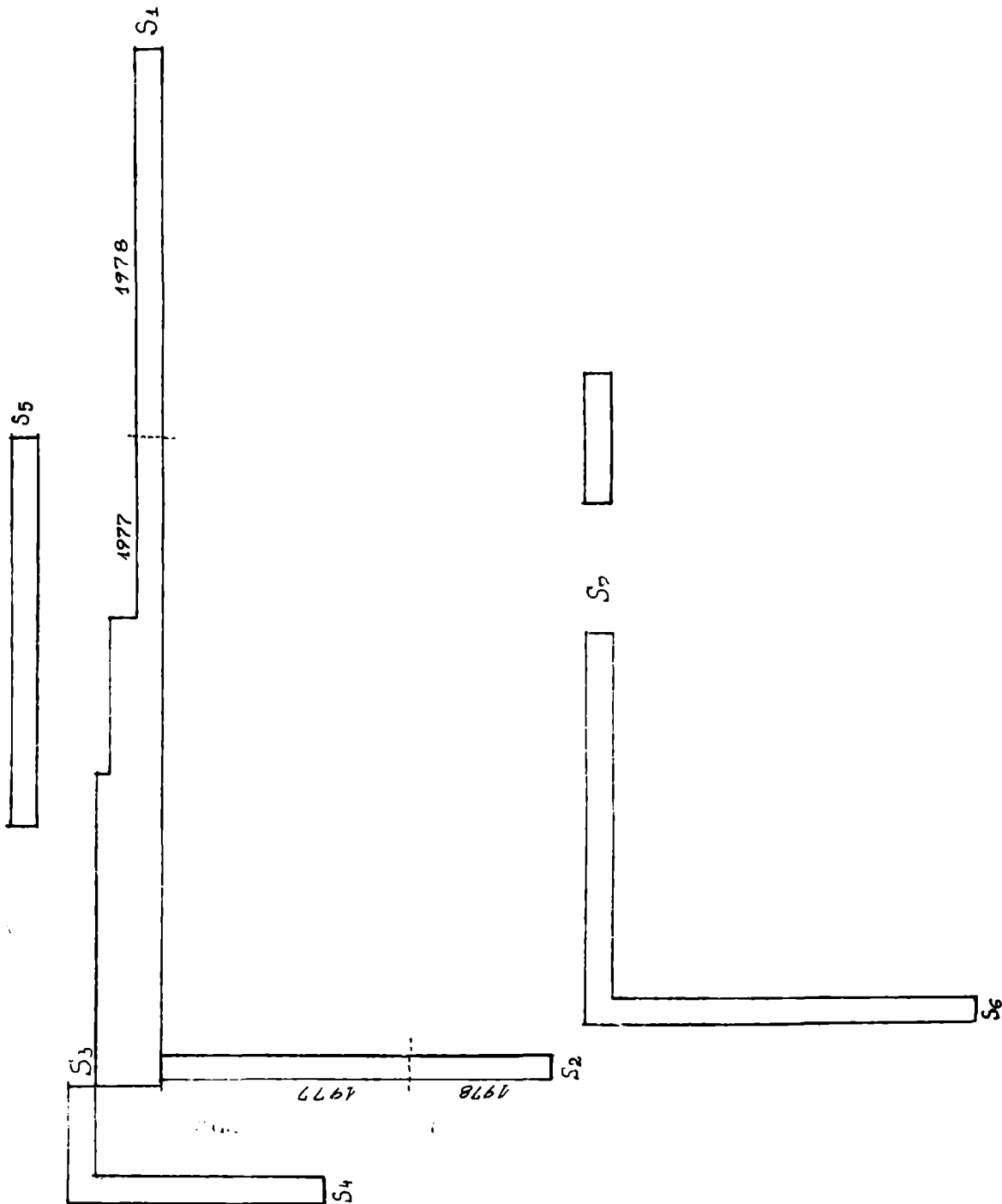
În planul de cercetare al Muzeului „Deltei Dunării” pe anul 1978 a fost inclusă continuarea săpăturilor începute în 1977 în cimitirul medieval de la Enisala. În scopul stabilirii limitelor necropolei au fost prelungite secțiunile din anul trecut și au fost trasate altele noi. Astfel, S₁/1977 a fost prelungită cu 30×2 m, ajungând la o lungime totală de 80 m; s-a continuat S₂/1977, care a atins lungimea de 30 m și s-au trasat patru noi secțiuni. Cele șapte secțiuni practicate pînă acum însumează o lungime totală de 240 m (Pl. I).

În anul 1978 au fost cercetate 63 morminte medievale și 36 morminte daco-romane de incinerare. În acest fel, s-a ajuns la un număr total de 120 morminte medievale și 102 morminte daco-romane. Suprapunerea celor două necropole a dus la deranjarea unor morminte daco-romane. În cimitirul medieval pînă în prezent nu s-au constatat suprapuneri de morminte. În cadrul necropolei medievale s-a constatat ordonarea mormintelor în șiruri aproximativ paralele. Mormintele sînt amenajate după ritul creștin. Sînt orientate E—V, la unele existînd deviații datorită anotimpului în care au avut loc înmormintările. Corpul este întotdeauna întins orizontal cu fața în sus, brațele, în majoritatea cazurilor fiind împreunate pe cutia toracică sau pe bazin sau cu o mînă pe bazin și alta pe cutia toracică.

Ca o excepție menționăm cîteva morminte care au brațele întinse pe lîngă corp sau antebrațele îndoite și aduse spre clavicule. Adîncimea mormintelor variază între 0,70—1,40 m. O împărțire a mormintelor pe vîrste și sexe pune în evidență deosebiri vizibile: 46 de morminte de femei, 42 de copii și numai 15 de bărbați, la 17 morminte neputîndu-se face nici un fel de precizări, fiind deranjate sau distruse de intervenții moderne. În 80 de morminte (o proporție de 66%) s-au găsit sicrie de lemn de stejar. Au o formă dreptunghiulară sau trapezoidală, în majoritatea cazurilor scîndurile fiind prinse cu piroane și doar la unele morminte de copii sînt îmbinate prin sistemul „coadă de rîndunică”.

O situație de excepție prezintă inventarul funerar al mormintelor: din cele 120 de morminte, 97 au un inventar bogat și variat, adică o proporție de 80%. Inventarul format din monede, fragmente de țesătură, accesorii vestimentare și podoabe, a permis încadrarea cronologică a cimitirului în secolele XV—XVIII.

Monede. S-au găsit 107 monede în 69 de morminte. În majoritatea cazurilor întîlnim doar o monedă; cu o excepție menționăm M₁₁₆ în care am găsit 15 monede. Cea mai veche monedă este un denar de argint de la Matei Corvin (1472—1478) iar cea mai nouă o emisiune de la sultanul Ahmed III (1707).

Planşa I. Enisala. Planul săpăturilor 1977—1978 sc. 1 : 500.

Monedele au fost puse în mină, într-un singur caz fiind depus în gură.

Accesorii vestimentare: nasturi și potcoave de încălțăminte.

Nasturii. Din bronz, mai rar din argint, au fost găsiți în 28 de morminte toate din sec. XVI. Majoritatea se aflau pe piept, pe partea dreaptă, iar în câteva cazuri la gît. S-au găsit cîte 1—2 în mormînt, în mod excepțional, găsindu-se 6 bucăți în M_9 , M_4 și M_{54} . După forma sferei pot fi împărțiți în mai multe tipuri: sferici, cu partea inferioară turtită, cu un bumb la partea inferioară sau semisferici.

Potcoave. În 11 morminte au fost găsite întregi sau fragmentare potcoave de la încălțăminte. De formă ovală, au o grosime de 0,7—0,8 cm. La cele două capete și pe centru au o proeminență, ascuțită la capăt, pentru fixarea pe încălțăminte. Potcoavele reprezintă un accesoriu mai puțin întilnit, prezența lor în morminte dovedind existența unor locuitori mai înstăriți.

În cadrul inventarului funerar, *podoabele* reprezintă categoria cea mai importantă, remarcîndu-se prin numărul mare de piese și prin varietatea lor.

Mărgele. S-au găsit în 16 morminte, toate din secolul XVI. În general s-au descoperit în număr mare, în M_{73} de exemplu, aflîndu-se 535 de bucăți. În majoritatea cazurilor s-au găsit în jurul capului, numai în M_{37} , în plus descoperindu-se și pe piept. Sînt din sticlă și au forme variate: rotunde, discoide, cilindrice sau paralelipipedice. Ca o excepție menționăm cîteva mărgele din rășină care au o formă asemănătoare cu a fructului de măr. Culoarele întilnite sînt variate: albe, galbene, verzi, albastre, cîteva pe un fond albastru sau maro, sînt decorate cu dungi subțiri verticale, drepte sau ondulate, trasate la intervale regulate, realizate prin vopsire sau încrustare.

Cercei. S-a descoperit un număr mare, impunîndu-se prin frecvență două tipuri:

Cercei de tîmplă cu un capăt întors în formă de buclă. Sînt executați dintr-o ve-

rigă simplă, din bronz, circulară în secțiunea rigă simplă, din bronz, circulară în secțiune (Pl. II/1). Sînt întilniți frecvent în morminte, fiind datați la sfîrșitul sec. al XV-lea și la începutul sec. al XVI-lea.

Cercei cu pendentiv globular. Cercelele sînt format dintr-o verigă, rotundă în secțiune, care străbate un pendentiv globular, alcătuit din două semisfere unite prin trei sau patru fire metalice, ale căror capete se înfășoară pe verigă (fig. 1/1). Acest tip de cercei a fost descoperit în morminte date în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Inele. S-au descoperit în număr mare, majoritatea cîte unul în mormînt. Excepție fac trei morminte: în două morminte s-au descoperit cîte două pe același deget, iar în al treilea mormînt un inel a fost găsit la mină și altul pe capacul sicriului. După tehnica în care au fost executate inelele pot fi împărțite în trei mari categorii:

1) *Inele turnate.* Din această grupă fac parte mai multe exemplare;

a) inele cu montura simplă. Inele din bronz cu veriga semicirculară în secțiune (fig. 1/3). Pe unul se găsește o inscripție care s-ar putea citi Alah. Inelele sînt date în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

b) Inele cu montura îngroșată. Sînt din bronz sau argint și au veriga semicirculară în secțiune. Montura este rotundă sau ovală. (fig. 1/4). Sînt date în a doua jumătate a sec. XVI.

c) *Inel cu montura în formă de rozetă.* Este un inel masiv din bronz cu veriga semicirculară în secțiune. (fig. 2/1—3). Datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea; la acest inel nu am găsit încă analogii.

2) *Inele cu montura lipită.* După forma verigii pot fi împărțite în mai multe grupe.

a) Inele cu veriga circulară. Din această grupă fac parte două inele de argint. Veriga, circulară în secțiune, este decorată cu incizii adînci, circulare, ce dau

impresia unei torsade. Pe ea este lipită o plăcuță romboidală, ce are incizată o rozetă în patru petale, încadrată într-un chenar ce urmărește laturile rombului.

- b) Inele cu veriga torsionată. S-au descoperit două exemplare. Unul din bronz are lipită o plăcuță romboidală decorată prin incizie cu un motiv cruciform. (fig. 2/4). Celălalt, din argint, are sudată pe verigă o rozetă, ce are incizat un motiv floral. Inelele sînt date în sec. XVI.

- c) Inele cu veriga lamelară. În această grupă intră mai multe inele, majoritatea din argint. Veriga, simplă sau cu o nervură longitudinală, are lipit pe ea un aplic de forma unei inimi. (fig. 3/2—3).

Un exemplar are incizat în centru un semn asemănător cu litera J mare. Inele de acest tip sînt date în secolul XVII.

Cercetarea fiind la început, considerăm prematur formularea unor concluzii. Totuși, unele ipoteze de lucru se cuvin a fi mențio-

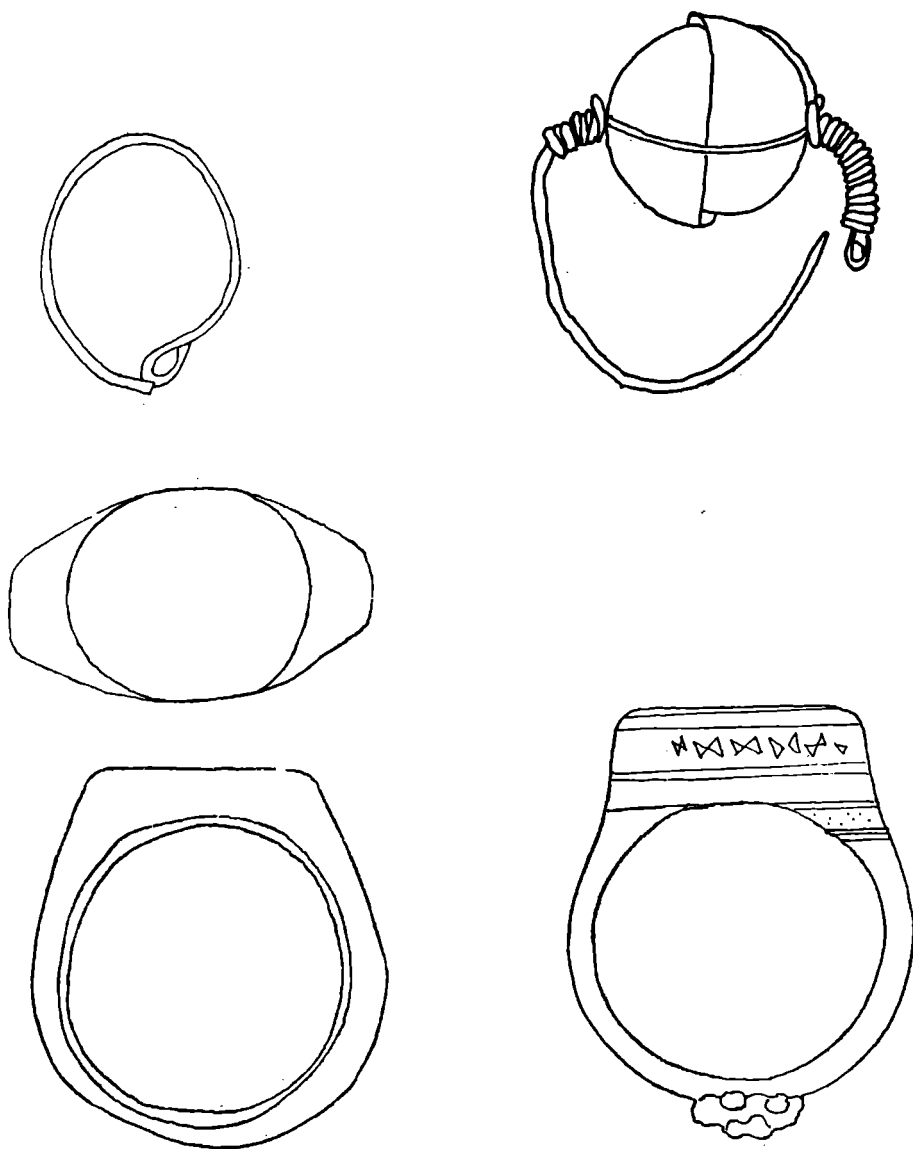

Fig. 1. Piese de inventar din necropola de la Enisala.

nate. Din punct de vedere cronologic, necropola medievală de la Enisala este singura de acest fel studiată până acum în Dobrogea. Din această cauză, cercetarea noastră este îngreunată, situația de aici neavând un termen de comparație apropiat. Ne vom referi cu precădere la necropolele din Țara Românească și mai puțin la cele din Moldova, unde cu excepția cimitirului orășenesc de la Suceava și a celui de la Izvoarele nu s-au cercetat sistematic alte necropole din această perioadă.

În Țara Românească situația este total diferită și numai menționarea, în ordine cronologică, a unor necropole, este suficientă. Așa este cazul cimitirelor de la Cetățeni, Măicănești, Drobeta Turnu-Severin, Buda-Buzău, Tînganu, etc.

N-am menționat descoperirile de la Curtea de Argeș Suslănești sau Comana pentru că mormintele de aici aparținând unor domnitori sau boieri nu pot fi comparate cu cele dintr-o necropolă sătească.

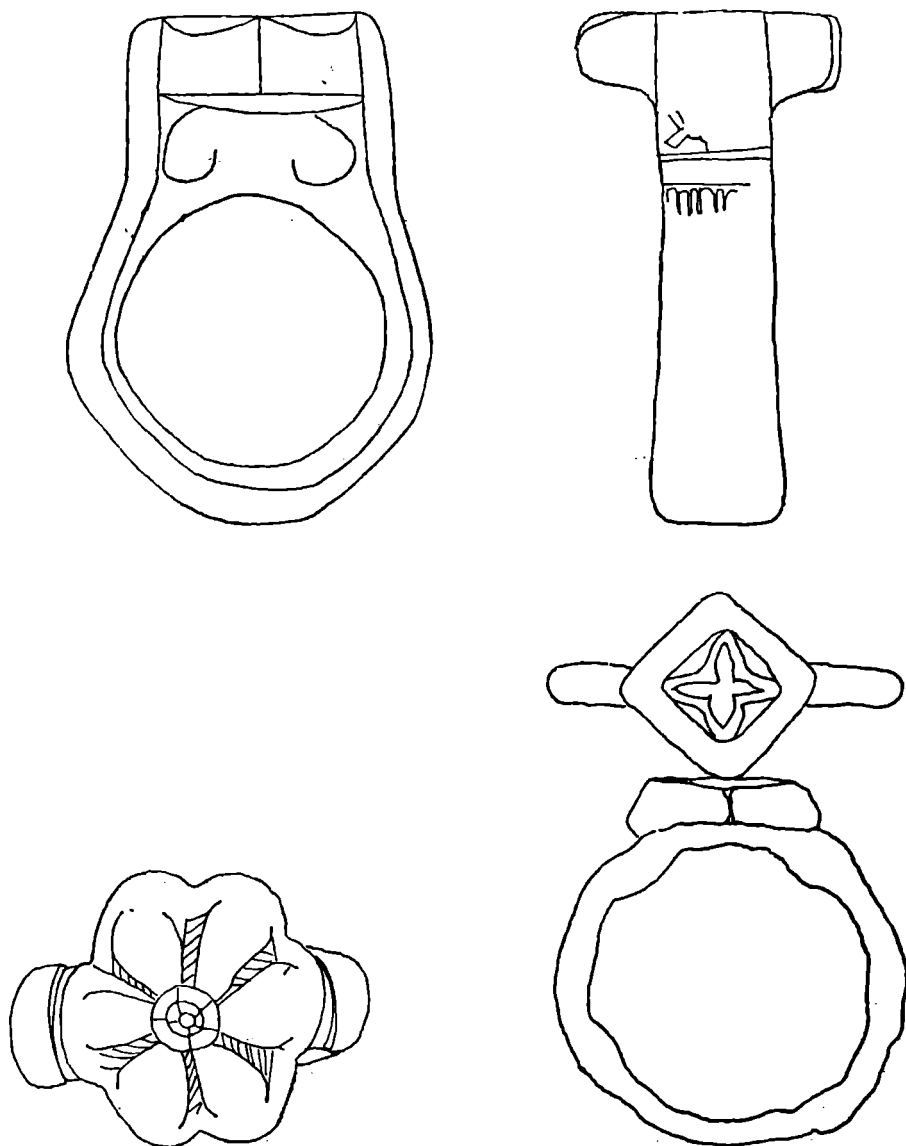

Fig. 2. Piese de inventar din necropola de la Enisala.

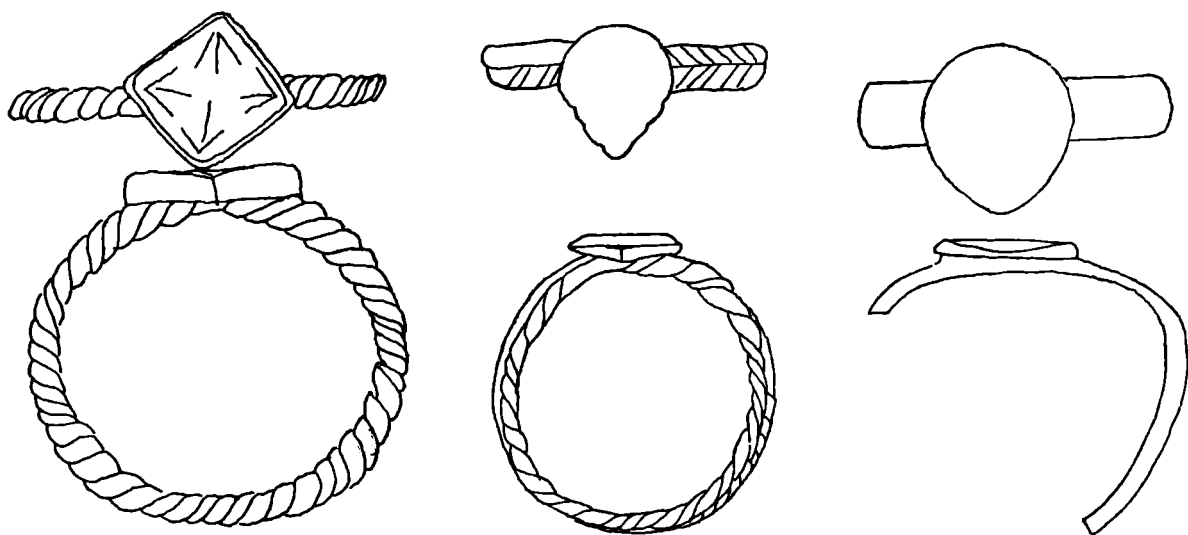

Fig. 3. Piese de inventar din necropola de la Enisala

După aceste precizări, comparativ cu mormintele din necropolele menționate mai sus, să încercăm să facem câteva observații. La Enisala, în cele trei campanii care s-au succedat pînă în prezent s-au descoperit 150 de morminte la care se adaugă cele distruse cu ocazia construirii șoselei și a caselor din jur. Aici s-au făcut înmormintări din sec. XV pînă în sec. al XVIII-lea, fapt ce dovedește existența neîntreruptă a satului. Ipoteza este confirmată deocamdată de situația din capătul secțiunii. Aici într-o primă perioadă se fac înmormintări pînă în al treilea sfert al secolului al XVI-lea, după care se observă o întrerupere pînă la începutul secolului al XVII-lea. În mormintele din sec. al XVII-lea, datate cu monede de la Murad IV (1623—1640) și Ibrahim I (1640—1648), trebuie legate de o extindere a necropolei de sec. XVII. Locuitorii aveau conștiința unei limite a necropolei din sec. al XVI-lea dar nu știau exact această limită. Așa se explică, credem, intercalarea unor morminte din secolul XVII printre morminte din secolul XVI pe de o parte, iar pe de altă parte spațiul mare dintre M_{43} , M_{44} și M_{45} , M_{46} .

Inventarul prezintă o situație aparte, neavînd un termen de comparație apropiat în nici o altă necropolă satească din țară. În

primul rînd, frapează numărul mare al mormintelor cu sicrie. Față de celelalte necropole, unde pentru secolele XV—XVI numărul mormintelor cu sicrie este foarte mic, aici se constată o prezență aproape 100% a mormintelor cu sicrie. Explicația că existența sicriilor denotă unele elemente mai avute este contrazisă, măcar în parte, de unele morminte care au sicriu, dar nu au inventar. Mai mult, în secolul al XVII-lea la nici un mormînt nu s-a găsit sicriu, nici măcar la cele cu inventar deosebit. Aceasta cînd în țară, pentru secolul XVII, situația este diferită; numărul înmormintărilor cu sicrie este mai mare față de sec. XV—XVI. S-ar putea ca lipsa sicriilor în sec. XVII să constituie un element de ritual al unei populații străine, tot creștine care a fost primită să se înmormînteze la marginele necropolei. Lipsa unei analize antropologice ne împiedică să răspundem deocamdată cu precizie.

Analizînd componența inventarului funerar, pe secole, observăm unele deosebiri. În nici unul din mormintele din secolul al XVII-lea nu s-au găsit pînă acum mărgelile, nasturi globulari sau potcoave. Aceasta s-ar putea să vină în sprijinul ipotezei de mai sus, dar o putem lega și de o schimbare a modei ȧșmintelor în secolul al XVII-lea.

Indiferent de perioada din care sînt, unele morminte se detașează prin inventarul lor funerar deosebit de bogat. Se remarcă M_{28} , cu fragment de țesătură de mătase cu fir de argint aurit, M_1 , cu cercei și două inele, M_{34} , în care s-au găsit două inele, dintre care unul cu piatră. La polul opus se situează unele morminte care nu au nici un fel de inventar. Situația reflectă foarte bine diferențele sociale din sat, existența unor elemente mai avute. Prezența unor pietre mai deosebite care n-au putut fi prelucrate de meșteri locali se explică prin existența la numai 8 km a orașului Babadag, cel mai important oraș din

nordul Dobrogei din timpul Evului Mediu. Pentru o mare parte din inventarul mormintelor există analogii cu materialele cercetate din necropolele medievale de la est și sud de Carpați, aceasta dovedind încă o dată legăturile neîntrerupte dintre aceste teritorii.

Sperăm ca cercetările viitoare să confirme ipotezele noastre și să ducă la precizarea unor probleme nerezolvate încă: limitele în timp și spațiu ale necropolei, organizarea și dezvoltarea sa, raportul dintre așezare și necropolă.